

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Opkomst in Amsterdamse buurten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018

Vermeulen, F.F.; Harteveld, E.; Michon, L.B.

Publication date
2020

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Vermeulen, F. F., Harteveld, E., & Michon, L. B. (2020). *Opkomst in Amsterdamse buurten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

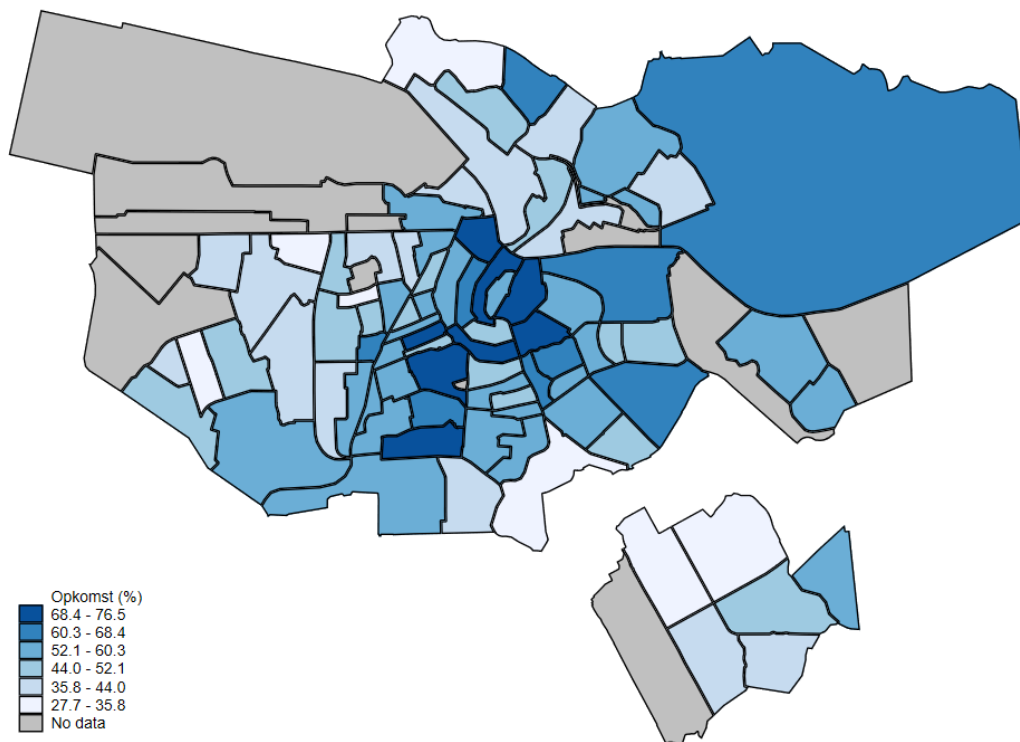
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Opkomst in Amsterdamse buurten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018

Floris Vermeulen (UvA), Eelco Harteveld (UvA) en Laure Michon (OIS)

De opkomst bij verkiezingen verschilt sterk tussen buurten in Amsterdam. Bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen (2018) was het opkomstpercentage bij stembureaus in sommige delen van de stad lager dan 20 procent (op plekken in Amsterdam Zuidoost of Nieuw-West). In stembureaus in de binnenstad lag de opkomst daarentegen soms boven de 90 procent. Gemiddeld had 52,2% van de kiesgerechtigden de gang naar de stembus gemaakt. In het onderstaande figuur worden de opkomstpercentages voor deze verkiezing per wijk weergegeven. De lage opkomstpercentages zijn in buurten die voornamelijk buiten de ring liggen. De hoge opkomstpercentages vinden we in buurten in of rond het centrum van de stad, binnen de ring. Dit heeft deels te maken met bijzondere stemlocaties zoals stations, maar kan niet alleen hierdoor worden verklaard.

Figuur 1. Opkomstpercentages per Amsterdamse wijk voor de gemeenteraadsverkiezingen 2018

Die geografische verschillen in opkomstpercentages zijn niet nieuw. In de afgelopen decennia zien we een dergelijk patroon bij elke verkiezing of referendum. De verschillen lijken wel groter te worden, met name omdat in de buurten met lage opkomstpercentages de opkomst bij de meeste verkiezingen blijft

dalen, terwijl we dat in wijken met hoge opkomstpercentages niet of nauwelijks zien. De verschillen in opkomstpercentages binnen de stad zijn structureel geworden.

Daarnaast zien we ook verschillen tussen groepen ten aanzien van de opkomst bij verkiezingen. Amsterdammers met een niet-Westerse migratieachtergrond laten over het algemeen de laagste opkomstpercentages zien. Zo blijkt de opkomst onder Surinaamse Amsterdammers tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van de afgelopen 25 jaar niet boven de 25 procent te komen (Kranendonk et al. 2018a). Dat betekent dat structureel drie kwart van deze groep niet langs deze weg participeert in de lokale politiek. De stijgende segregatie in de stad in combinatie met deze lage opkomstpercentages onder bepaalde groepen kan de participatieve ongelijkheid in Amsterdam in de nabije toekomst verder doen groeien.

De representatieve democratie functioneert optimaal als alle burgers participeren en daarmee hun standpunten en voorkeuren laten weten aan politici die de beslissingen nemen en de ambtenaren die deze uitvoeren. De participatieve ongelijkheid is een klassiek thema binnen de politicologie, omdat het mogelijk een bedreiging vormt voor het functioneren van die democratie. Het vele onderzoek op dit gebied van de afgelopen decennia laten zien dat opleidingsniveau, sociaaleconomische positie, politieke interesse en vertrouwen een sterke invloed hebben op de mate waarin mensen politiek participeren. We weten uit dit onderzoek dat in Westerse democratieën de hoger opgeleide, oudere, mannen zonder migratieachtergrond het meest participeren. Dat wil niet zeggen dat we precies weten waarom andere groepen burgers zonder die kenmerken minder politiek participeren en/of minder politieke interesse en vertrouwen hebben.

Een lage participatiegraad kan het vertrouwen in en de legitimiteit van het democratische systeem ondermijnen. Bovendien bestaat het risico dat de stem van specifieke groepen niet gehoord wordt. Dat is met name een probleem als de standpunten van deze groep afwijken van diegenen die wel participeren en/of als deze groep specifieke problemen heeft die door hun lage participatiegraad niet op de politieke agenda komen en dus niet worden opgepakt. Het risico voor Amsterdam zou in dat geval zijn, dat de lokale politiek minder oog zou hebben voor de problemen van bewoners buiten de ring. Dat probleem wordt nog groter als deze bewoners ook andere politieke standpunten innemen dan bewoners elders in de stad. Het is daarom van groot belang te weten wie er wel en wie er niet participeren en waarom ze dat wel of juist niet doen.

De afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor de politieke participatie op het lokale niveau en de mate waarin burgers een hogere of juist een lagere participatiegraad laten zien (Tonkens et al. 2015; Van de Meer 2016; Vermeulen en Kranendonk 2019). De belangrijkste verklaringsfactoren voor politieke participatie op het nationale niveau blijken ook relevant te zijn op het lokale niveau. Wel lijkt de structurele participatieve ongelijkheid op het lokale niveau kleiner te zijn dan op het nationale niveau (Van der Meer 2016). Een belangrijk deel van dit onderzoek richt zich op demografische (persoons-) kenmerken waarvan we weten dat die invloed hebben op de mate waarin iemand politiek participeert, namelijk opleiding, migratieachtergrond en sociaaleconomische positie. Ten aanzien van groepskenmerken en ruimtelijke gebieden, zoals buurten of wijken, wordt veelal gekeken naar de mate waarin er een over- of ondervetegenwoordiging is van specifieke en relevante demografische

kenmerken. Zo ligt de opkomst bij verkiezingen in een buurt met veel laag opgeleiden meestal lager. In buurten met een laag werkloosheidspercentage is de opkomst bij verkiezingen gemiddeld meestal hoger.

Van der Meer (2016) plaatst vraagtekens bij de nadruk op descriptieve vertegenwoordiging in de discussies rond participatieve ongelijkheid. Waar descriptieve ongelijkheid in participatie leidt tot een vertekening in termen van leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, inkomen of etniciteit, is dit volgens hem vooral zorgelijk wanneer dit zich ook vertaalt in een vertekening in ideologie en beleidsvoorkeuren. Maar juist het verband tussen demografische kenmerken en beleidsvoorkeuren zou in een ontzuilde, geïndividualiseerde, geëmancipeerde en complexe samenleving als de onze, niet vanzelfsprekend zijn. Het is daarom van belang verder onderzoek te doen naar de kenmerken van de buurten met lage opkomstpercentages om te zien of er redenen zijn te verwachten dat demografische verschillen in Amsterdam niet alleen leiden tot participatieve en descriptieve ongelijkheid, maar dat hier ook een verschil in ervaren problemen en beleidsvoorkeuren achter schuil gaat. In dat geval zorgt de participatieve ongelijkheid in de stad voor een ongelijke politieke vertegenwoordiging.

Om daar een eerste stap in te zetten kijken we naar de opkomstpercentages op het buurtniveau, de laagste administratieve geografische indeling. Op basis van de locaties van de verschillende stembureaus tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 hebben we voor 255 buurten waar minimaal 1 stembureau aanwezig was een opkomstpercentage voor die buurt berekend.¹ Dit lagere schaalniveau geeft ons de mogelijkheid dichterbij de relevante demografische kenmerken te komen. Op buurtniveau zijn verschillende relevante demografische gegevens beschikbaar (% jongeren, % ouderen, % mensen met een migratieachtergrond, % laag en hoog opgeleiden, % werklozen). Daarnaast weten we het aantal stembureaus per inwoner in de buurt (als benadering voor de afstand en laagdrempeligheid van de stembureaus) en het aantal vrijetijd organisaties per inwoner in de buurt. Dit laatste gebruiken we als benadering voor de mate waarin de inwoners van de buurt maatschappelijk actief zijn. Een relatief hoog aantal van deze organisaties in de buurt kan burgers tijdens verkiezingen activeren, informeren en mobiliseren (Vermeulen et al. 2016; 2019).

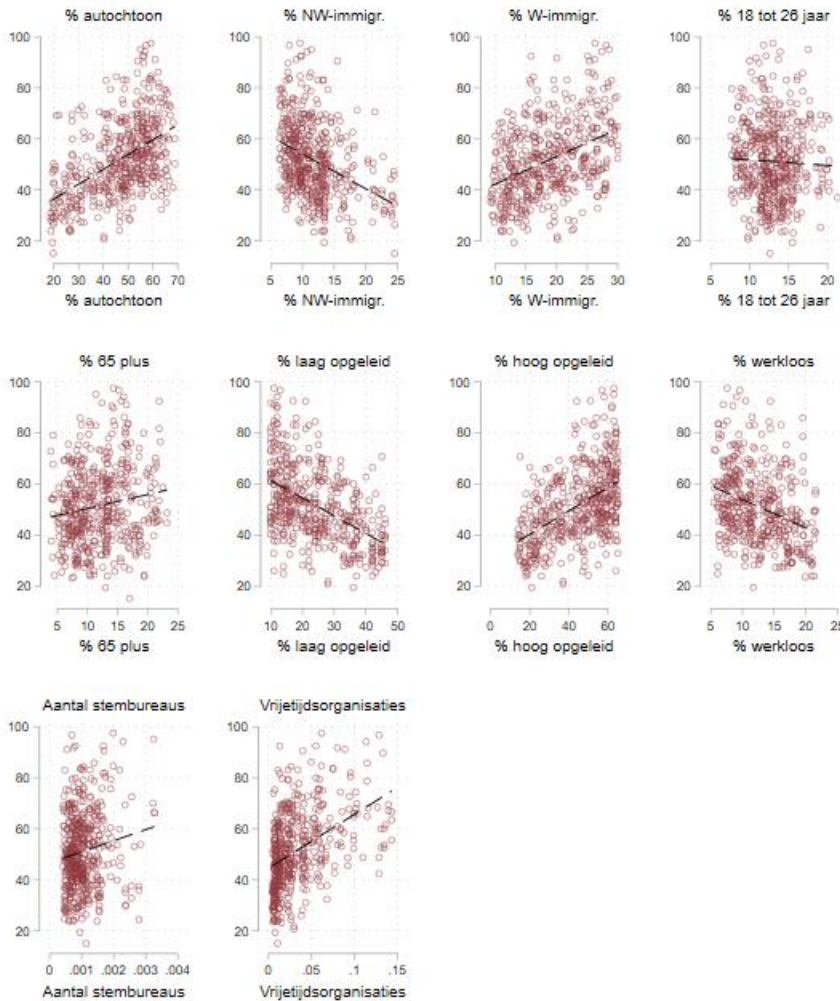
We zijn in deze eerste analyse in principe alleen geïnteresseerd in correlaties tussen bepaalde buurtkenmerken en het opkomstpercentage in de buurt. Sterke correlaties geven een indicatie voor mogelijke kenmerken die een rol kunnen spelen in de keuze om wel of niet te gaan stemmen. Het is hierbij van belang te vermelden dat we geen buurteffecten onderzoeken, in de zin dat de samenstelling van de buurt de lage opkomst zou veroorzaken. Om dergelijke buurteffecten te kunnen onderzoeken zou een andere onderzoeksoptzet nodig zijn.²

¹ We hebben gebruik gemaakt van de gegevens van 499 van de in totaal 500 stemlocaties in de stad.

² De zogenaamde ecologische fout die op kan treden als er correlatie onderzocht worden op verschillende niveaus kan hier ook relevant zijn. In dit geval kijken we naar de opkomst van individuen in de buurt en de gemiddelde samenstelling van die buurt op een bepaalde kenmerk. Ook al draaien we regressiecorrelaties waarin we 'controleren' voor het effect van de andere buurtkenmerken, we kunnen met behulp van deze analyse nooit met zekerheid zeggen dat een bepaalde buurtkenmerk van doorslaggevend belang is. We hebben de correlatiecoëfficiënten wel gestandaardiseerd, waardoor we de correlaties met elkaar kunnen vergelijken (in de zin dat een correlatie van een bepaalde buurtkenmerk sterker of zwakker is dan een andere kenmerk).

In de onderstaande figuur hebben we voor alle buurten de voor ons belangrijkste en tevens beschikbare correlaties in puntenwolken weergegeven. Elk punt vertegenwoordigt een buurt die gepositioneerd wordt op basis van opkomstpercentage (op de verticale as) en een buurtkenmerk (op de horizontale as).

Figuur 2. Puntenwolken buurtkenmerken en opkomstpercentage in buurt bij gemeenteraadsverkiezingen 2018.

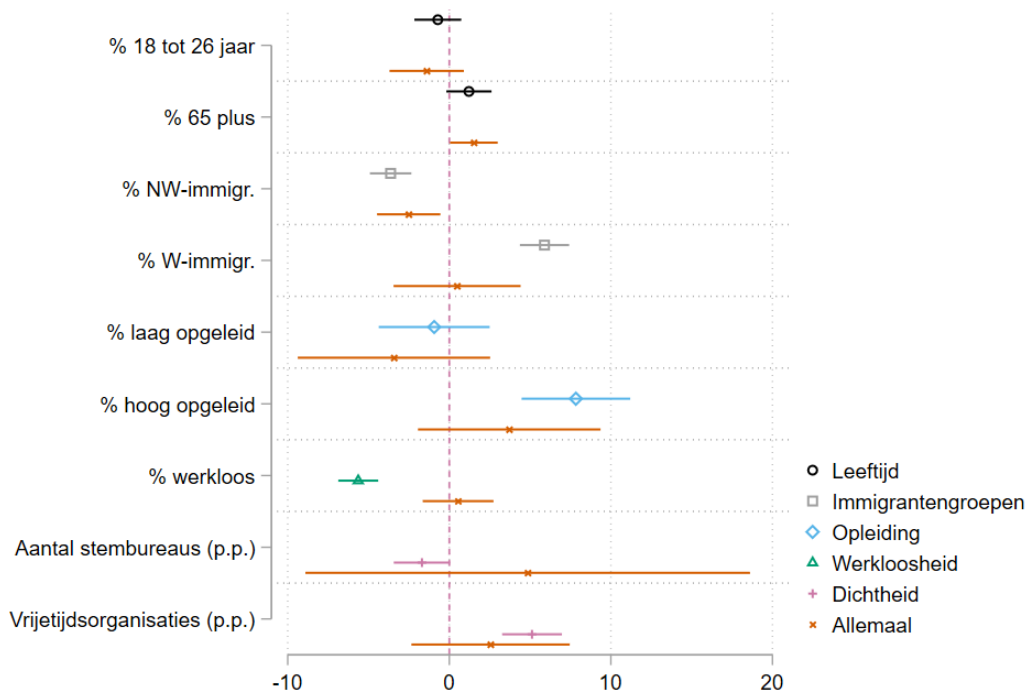

Alle buurtkenmerken hebben de verwachte positieve dan wel negatieve correlatie met het opkomstpercentage in een buurt. Buurten met relatief veel inwoners met een laag sociaal economische positie en veel bewoners met een niet-Westerse migratieachtergrond laten een lage participatiegraad zien. Buurten met relatief veel inwoners met een hoog sociaal economische positie en weinig mensen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond laten een hoge participatiegraad zien.

In figuur 3 worden de aparte gestandaardiseerde correlatiecoëfficiënten weergegeven. Dit stelt ons in staat alle indicatoren tegelijkertijd mee te nemen en te vergelijken. De bovenste lijn en punt geven de aparte correlaties aan (inclusief de foutmarge) en de onderste lijn en punt geven het resultaat van het regressiemodel aan (inclusief de foutmarges), waarbij alle buurtkenmerken tegelijkertijd worden meegenomen.

Figuur 3 laat zien dat een hoge opkomst in een buurt in eerste instantie samenhangt met het percentage mensen met een Westerse migratieachtergrond, het aantal vrije tijdsorganisaties in de buurt en vooral met het percentage hoog opgeleiden in de buurt. Een lage opkomst hangt samen met het percentage werklozen in de buurt en vooral met het percentage mensen met een niet-Westerse migratieachtergrond in de buurt. We hebben ook gekeken naar de correlatie tussen grootte van specifieke groepen in de buurt (percentage mensen met Turkse, Surinaamse of Marokkaanse achtergrond in de buurt) en het opkomstpercentage. Het negatieve effect was voor alle drie van deze groepen zichtbaar, maar minder sterk dan voor het percentage van alle bewoners met een niet-Westerse migratieachtergrond in de buurt. Ten slotte is het ook opvallend dat het aantal stembureaus per inwoners geen significant effect heeft op de opkomst. Dit wijst er op dat het openen van bijvoorbeeld meer stembureaus als middel om de drempel voor kiezers om te gaan stemmen te verlagen, niet lijkt te zorgen voor een hogere opkomst.

Figuur 3. Gestandaardiseerde (multi) regressie correlatiecoëfficiënten buurtkenmerken en opkomst

Conclusie

In deze eerste analyse van de mate waarin demografische buurtkenmerken correleren met de mate waarin buurtbewoners participeren in de Amsterdamse lokale politiek concluderen we dat, overeenkomstig met andere onderzoeken in Westerse democratieën, een hoog opkomstpercentage sterk samenhangt met de aanwezigheid van relatief veel oudere, hoog opgeleide en maatschappelijk actieve Amsterdammers zonder (of met een Westerse) migratieachtergrond. In buurten met een lage opkomst wonen relatief veel Amsterdammers met een lage sociaal economisch positie en vooral met een niet-Westerse migratieachtergrond. Daarmee kunnen we niet aantonen dat er een direct relatie is op persoonsniveau tussen deze demografische kenmerken en opkomst, maar op basis van de bestaande literatuur en de gevonden patronen valt wel te verwachten dat deze demografische kenmerken een belangrijke rol spelen in de mate waarin men politiek participeert. In ieder geval laat de analyse zien dat de geografische participatieve ongelijkheid in Amsterdam ook samengaat met een aantal belangrijke demografische factoren. Met andere woorden, de Amsterdamse gemeenteraad lijkt niet alleen minder een afspiegeling te zijn van de Amsterdammers die buiten de ring wonen, maar ook van Amsterdammers met specifieke demografische kenmerken.

Een lage opkomst onder bepaalde groepen Amsterdammers uit specifieke buurten is met name problematisch als deze mensen, ten opzichte van de Amsterdammers die wel participeren, ook andere belangen, andere politieke ideeën en beleidsvoorkeuren hebben. Er zijn op basis van deze analyse en de bestaande literatuur redenen om te verwachten dat dit inderdaad (deels) het geval is. Zo blijkt dat het gevoel er bij te horen, je niet gediscrimineerd te voelen, jezelf te herkennen in de politiek en politici belangrijke redenen zijn voor mensen met een migratieachtergrond om wel of juist niet te participeren (Kranendonk et al. 2018b). Daarbij speelt ook het ontbreken van partijen die specifieke belangen behartigen waar mensen zich mee kunnen identificeren een rol. De aanwezigheid van een partij die dergelijke specifieke belangen wel behartigt kan er juist voor zorgen dat inactieven naar de stembus worden getrokken. Zo heeft de nieuwe partij DENK bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen een relatief grote aantrekkingskracht gehad op laagopgeleiden, jongeren en vrouwelijke stemmers van Turkse en Marokkaanse achtergrond. Dat zijn sociaaleconomisch gezien de meest kwetsbare en politiek gezien de meest inactieve groepen binnen deze gemeenschappen (Vermeulen en Kranendonk 2019). De gestegen opkomst in een paar gebieden (zoals de stijging van 24,0% naar 36,% in Sloterveer-Zuidwest) is de concrete vertaling van deze mobilisatie.

Tegelijkertijd lijkt het bieden van nieuwe alternatieven niet voor iedereen en altijd mobiliserend te werken. Het is in die zin tekenend dat bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen alleen onder Turkse Amsterdammers het opkomstpercentage sterk gestegen is. Onder Marokkaanse en Surinaamse Amsterdammers bleef dat percentage structureel laag, ondanks het feit dat DENK een lijsttrekker had met een Marokkaanse migratieachtergrond en ondanks het feit dat er verschillende nieuwe partijen waren, zoals Bij1 en Ubuntu Connected Front, die zich (deels) op de Surinaamse gemeenschap richtten. DENK is, in tegenstelling tot veel andere partijen, in staat gebleken gebruik te maken van een uitgebreid netwerk van organisaties, zoals moskeeën en sociaal-culturele verenigingen, die direct toegang gaven tot grote groepen potentiële kiezers (Vermeulen en Kranendonk 2019). Voor andere partijen is het veel moeilijker deze netwerken te vinden en te gebruiken.

Bestuurlijke vernieuwing (referenda, buurtcommissies) of het verlagen van drempels voor politieke participatie (meer stembureaus of makkelijker stemmen) lijken niet direct te leiden tot meer participatie, in sommige gevallen zal het de participatieve ongelijkheid alleen maar vergroten (Jacobs 2019). Verder onderzoek in de specifieke buurten naar de individuele beleidsvoorkeuren van inactieve Amsterdammers zal meer inzicht moeten geven in hun motieven (persoonlijk en politiek) en de mate waarin dat verschilt van politiek actieve Amsterdammers. Er zijn in ieder geval, ook op basis van deze eerste (beperkte) analyse, redenen om te verwachten dat er in Amsterdam een bepaalde samenhang is tussen demografische kenmerken, participatieve ongelijkheid en specifieke afwijkende beleidsvoorkeuren. Waarmee het belangrijk blijft de grote verschillen in opkomstpercentages tussen Amsterdamse buurten te blijven onderzoeken.

Literatuur

- Jacobs, K. (2019). "Voorbij de usual suspects: waarom participeren burgers niet?". *Stuk Rood Vlees*. <http://stukroodvlees.nl/voorbij-de-usual-suspects-waarom-participeren-burgers-niet/>
- Kranendonk, M., E. Lekkerkerker, L. Michon & F. Vermeulen (2018a). *Opkomst en stemgedrag van Amsterdammers met een migratieachtergrond tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018*. Amsterdam: OIS.
- Kranendonk, M., F. Vermeulen & A. van Heelsum (2018b). "Unpacking" the Identity-to-Politics Link: The Effects of Social Identification on Voting Among Muslim Immigrants in Western Europe. *Political Psychology*, 39(1): 43-67.
- Kranendonk, M. & F. Vermeulen (2019). "Group identity, group networks, and political participation: Moroccan and Turkish immigrants in the Netherlands". *Acta Politica*, 54(4): 625-666.
- Tonkens, E., M. Trappenburg, M. Hurenkamp & J. Schmidt (2015). *Montessori democratie: Spanningen tussen burgerparticipatie en de lokale politiek*, Amsterdam University Press (Amsterdam), 2015
- Van der Meer, T. (2016). "De lokale democratie en het probleem van participatieve ongelijkheid". *Mens en maatschappij* 91, no. 4 (2016): 357-380.
- Vermeulen, F. (2018). "Political systems, parties and diversity: The case of Amsterdam". In T. Caponio, P. Scholten and R. Zapata-Barrero (eds), *The Routledge Handbook of the Governance of Migration and Diversity in Cities*. Abingdon: Routledge: 104-115).
- Vermeulen, F. & M. Kranendonk (2019). "DENK. Factoren voor het succes, de kenmerken van de achterban en het bereiken van nieuwe stemmers." *B en M : Tijdschrift voor Beleid, Politiek en* , 46(1): 195-199.
- Vermeulen, F., M. Kranendonk & L. Michon (2019). "Immigrant concentration at the neighbourhood level and bloc voting: The case of Amsterdam". *Urban Studies*. <https://doi.org/10.1177/0042098019859490>
- Vermeulen, F., J. Laméris & Minkoff, D. (2016). "Welcome to the neighbourhood: The spatial dimensions of legitimacy for voluntary leisure organisations". *Urban Studies*, 53(11): 2253-2272.